

Проф. др Љубивоје Стојановић¹

Висока школа струковних студија „Михаило Палов”

Вршац

Проф. др Вера Ж. Радовић

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

UDK: 37.013.46

ISBN: 978-86-7372-244-3, 22 (2017), p.221-235

Originalni naučni rad

ТЕОЛОШКИ ПОДСТИЦАЈИ ВАСПИТАЊУ ИНТРАПЕРСОНАЛНЕ ДАРОВИТОСТИ

Резиме: Човек је слободна и одговорна личност која ствара и тако напредује у заједници са другима и другачијима. Ако васпитавамо децу у контексту те стваралачке слободе, одговорности и прихватања различитости, онда индивидуалне разлике нису и не би требало да буду разлог за поделе и сукобе. Циљ ове теолошко-педагошке анализе је да укаже на могућности које васпитање у наведеном контексту отвара за даровиту децу. Теолошки став да се увек „више тражи од оних којима је више дато” овде би требало да буде препознат као васпитни подстицај који покреће стваралачку одговорност сваког детета, а посебно даровитих. У том смислу, сматрамо неопходним стварање таквог педагошког окружења у коме ће деца препознати животне вредности у контексту заједничке остваривости, али са различитим доприносом. Тако свако дете може да превазиђе свој себични интерес и развија своје потенцијале, трудећи се да као одговорни стваралац комуницира и сарађује са различитим од себе. У процесу васпитања и образовања то може да значи прихватање даровитости као способности која постаје заједничко добро.

Кључне речи: васпитање, даровитост, одговорност, слобода, стваралаштво.

Одговорно промишљање даровитости

Даровитост појединца је стваралачки потенцијал који подразумева трудљоубиво настојање и креативно остварење. Није добро ако је све сведено само на успех појединца који од других очекује дивљење, а да притом није спреман да подели са њима радост заједничког бољитка. То је доводи до бесмислене поделе на извођаче који се преузносе сами собом, и публику која се диви стваралаштву других без личног остварења. Тако се обесмишљавају добри стваралачки токови постојања јер не постоје осмишљени стваралачки односи. Да би се превазишле ове препреке, потребно је много рада сваког стваралачког субјекта на себи, али и свих актера стваралачког процеса једних са другима у различитим стваралачким формама. Тада свако у себи и једни у другима препознајемо и уважавамо добре потенцијале подстичући постигнућа што је могуће само онда кад свако у себи победи саможивост и самољубље. Тек тада и само тако постајемо слободне личности, оригинални субјекти који одважно предузимају храбре кораке улазећи у дубине сопственог бића и

---

¹ agapije2013@gmail.com

извлачећи максимум из себе. Овакво поступање гарантује успешне корелације свих заинтересованих учесника у стваралачкој прогресији. На то нас подсећа Адам Грант у својој студији под насловом „Оригинални”, где закључује да онај који храбро предузима одлучне кораке јесте стваралачки субјекат који је спреман да буде „носилац ризика”, саветујући нас речима:

Да бисте били оригинални морате да предузмете радикалне ризике. Дивимо се ... Славимо хероје ... Обожавамо ... Кад се дивимо оригиналним појединцима који покрећу креативност и подстичу промену у свету, обично претпостављамо да су они другачијег кова. Исто као што се неки срећници рађају с генетским мутацијама због којих су отпорни на болести ... ми мислимо да се велики ствараоци рађају с биолошким имунитетом на ризик. Да су храбри да пригрле неизвесност и не базирају се на друштвено одобравање, да једноставно не брину о цени неконформизма као ми остали. Да су програмирани да буду ... неосетљиви на страх, одбацивање и подсмех ... Желим да оповргнем мит да оригиналност захтева крајње преузимање ризика и да вас уверим да су оригинални људи уистину обичнији него што мислимо ... (Грант, 2016: 29–32).

Следбенички пасивизам представља велику опасност у човековом стваралаштву јер обесмишљава међуљудске односе неумесним поделама на „велике” и „мале” уз обавезно заговарање доминације обожаваних појединаца. То доводи до неутемељеног уопштавања што човек не може да препозна под теретом колективног мита који затвара групе и појединце. Тако настају нестваралачке релације са непремостивом дистанцом између „извођача” и „публике” чији је крајњи домет стање „наручиоца” који никако не може да усклади у себи успех и задовољство. Или је саможив кад успе или је несрећан што је други успео, а он није. Због тога је важно знати да сваки стваралац мора бити спреман да подели са другима јер само тада је стварно успешан, дубоко је загледан у себе и одговорно покренут ка другима. Тада све види на прави начин и креативно разуме потребу да је примарна одредница успешног стваралаштва умеће да се „савлада стрес и избегне досада” (Максић, 2006). То свако мора да рашчисти са собом у свом унутрашњем дијалогу како не би после извесног времена отуђења од себе „причао сам са собом”. Овако, борећи се са собом непрестано све решава у дубинама свога бића и никад не пристаје на површност постојања која се читава кроз несигурност мишљења и брзоплете реакције. Ово стање омогућава спремност на промене тако што се све промишља и проживљава несребично и са уважавањем других и себе. Тако се усклађују кротост и неустрашивост и успостављају добре корелације самоостварања и самопревазилажења. Тада човек успешно остварује „самосавлађивање и правичност” (Платон), као и „равнотежу свих потреба” (Аристотел). Све то постаје посебно креативно кад се разуме јеванђелска опомена: „Тешко вама када вас сви људи хвале” (Библија, 2010: Лк. 6: 26). Овде се не ради о заговарању сукоба као неопходности већ о указивању на опасност дволичности и додворавања зарад задобијања истомишљеника. Даровитост је тако нефункционална јер не доприноси стваралачкој пуноћи. Све се одиграва на површини бића и оптерећено је нагонима неутемељене успешности са жељом да се неистомишљеници обезвреде до елиминације.

Следбеничко обожавање „својих” и сатанизација „туђих” идола и лидера ослабљује унутрашње биће јер се не тражи истина о другима и себи већ се све своди на информације о слабости и немоћи других. Бољи се доживљава као опасност, а не као добар пример и стваралачки путоказ, добро је нешто што подразумева завист и неповерење. Отуда и констатација да је добра сарадња успешних појединаца „на завидном нивоу”. Ова тврдња веома јасно илуструје стварно стање ствари и захтева промишљен и осмишљен приступ како би се све променило на боље. Врло важно је да добро стваралаштво других за нас буде подстицајно, што је могуће онда кад не изостаје добронамерност и код њих и код нас. Овде би требало да будемо стварно храбри у суочењу са собом и једни са другима, што је нарочито потребно да покажу даровити који раде на себи а не само за себе. Стварају са другима и за друге, па и за себе, имајући пред собом осмишљен а не умишљен циљ. Важно је и потребно да самопревазилажење буде примарна одредница јер тада ће остварење сваког појединца бити на добробит многих, а не само нешто сведено на самоистицање. Постигнуће је јасна одредница успешности даровитих, примарно је шта си учинио а не шта си могао а ниси успео да учиниш. Овде је преко потребна сарадња свих субјеката као спремност да се помогне и прихвати помоћ. Реч је о потреби заједнице свих учесника у делу, са пуним уважавањем стања и ставова сваког појединца, без „културног програмирања”, што је могуће само кад се успоставе друштвене интеракције у којима постоји поредак знања и стручности, али уз то и поштовање слободе сваког човека. То јасно осликавају речи:

Неки социолози мисле да друштвене улоге не подразумевају преговарање или креативност – оне (друштвене улоге – прим. аут) су пре прописано усмеравање понашања појединца ... Ово мишљење је погрешно ... људи нису пасивни субјекти који чекају да буду поучени или програмирани ... (Гиденс, 2003: 33).

Кад се ово исправно разуме и креативно оделотвори тада долази до размене различитих потенцијала, свако даје све од себе несебично и са уважавањем другости других. Ако се све то настави тако што сви ствараоци успеју да се ослободе од потребе да присвоје за себе, слома туђу вољу и наметну своје циљеве, остварује се стваралачка пуноћа. Одговорност је примарна одредница за све, најпре и највише за даровите. Свако је тада одговоран човек који свему даје смислене мере не пристајући да буде доминантни дискриминатор јер непоколебљиво уважава слободу других. Много тога условљено је детињством и одрастањем у родитељском дому где „послушност” треба да буде двосмерни процес узајамног поштовања родитеља и деце. Само тако могуће је избећи једностраности бунта или подаништва. То јасно и тачно осликавају речи:

Почетак раста лежи у ослобођењу. Процес ослобођења започиње од односа са родитељима, у то нема никакве сумње. Ако се дете не еманципује од родитеља, ако не осећа све снажније да има право да одлучује у своје име ... Не кажем да не треба волети родитеље ... Особа је слободна ако не мора да доказује да родитељи греше као ни да је она у праву. Значи, ово сам ја, то си ти ... То је почетак сваког пута ка слободи ... (Фром, 2015: 69–70).

Важно је, дакле, оно што се „понесе из куће”. То значи да је потребно да родитељи подстичу а не спутавају одрастање своје деце не чекајући њихово пунолетство да би их уважавали као равноправне саговорнике. Недопустиво је било какво наметање јер тако се спутава развој слободне личности детета. То је заједничко трагање родитеља и деце за истином а не једнострано наметање ауторитета старијих који су увек у праву јер су старији. Сетимо се Светога Саве, који је у „мрачном средњем веку” (како неки говоре) разумео смисао слободе и сâм донео одлуку о себи и свом животу иако није био пунолетан. Његови родитељи нису показали висок степен разумевања и отворености мислећи да је њихова „дужност” да изабере пут и начин живота свог најмлађег сина. Свети Сава, тада млади принц Ратско Немањић, учинио је прекретницу – преусмерио старе ставове и отворио нове видике како теолошкој тако и педагошкој науци. Преузео је свој живот у своје руке не желећи никоме да се супротстави али не пристајући ни да допусти да било ко у његово име одлучује о његовим животним изборима. То је иновативно поступање, преображај изнутра, а не бунт незадовољног дечака. Имао је снаге да препозна своје дарове и јасно покаже шта жели а могао је беспоговорно да прихвати вољу родитеља. Да је било тако, остао би у броју оних који нису били одлучни да реализују своју интраперсоналну даровитост. Он то није желео јер је имао циљ и препознао смисао постојања, храбро се суочио са собом, процесуирао је своје унутрашње биће и суочивши се са собом, могао је свима да се представи онако какав јесте. Није пристао да буде оно што други желе, макар то били и сами његови родитељи, чиме је показао сву надлогичну смисленост ангажоване теологије.

Важно је знати да је млади принц Ратско успешно изборио своју битку са собом и својим родитељима што јесте добар пример који није могуће и потребно пасивно имитирати. Није он једном заувек решио све проблеме деце и родитеља, знамо да је и тај догађај трајао извесно време и имао лоше последице за неке учеснике. Та борба је неуспешна уколико се свако затвара у своју „тврђаву самоће” што чине неки наши савременици. Појединци, ако су верници, својим поступцима често показују да нису разумели оно што се догодило на двору Немањића. Посебно кад мисле да су тада прописани сви обрасци понашања, показују апсолутну незрелост, како емотивну тако и когнитивну. Потребно је имати јасан увид у оно што се зове савремени човек и савремено друштво. Вести о самоубиствима „неуспешне” деце требало би да читамо као опомену саможивим родитељима. Поред многих примера који су скоро општа места, ми их често читамо као информације о другима што није добро. Навешћемо извод из дела „Одгајање Каина”, у одељку „У тврђави самоће” аутори наводе један у низу примера из своје праксе:

Кад дечак стигне у адолесцентски узраст, емоционална изолација је већ постала практично рефлекс ... Заstraшен сталном претњом понижења коју култура окружности поставља пред њега и ерозијом поверења ... постиће психолошку нагодбу, да ће радије да се сакрије него да добије још неки ударац ... ни дечак ни родитељи ме схватају да су његови покушаји да се „одсече“ ... страховито исцрпљујући. Кад успе у томе само доприноси властитом јаду ... Мартин, видео-продукцијски техничар са наочарима

присећа се детињства какво је имао као син корпоративног руководиоца – човека високих интелектуалних способности и „кратког фитиља“ и мајке коју је доживљавао као савесну и емоционално удаљену ... није могао да се сети разговора који је водио са оцем који је започео и завршио се у љубазном тону ... Свакога дана би долазио кући и одлазио у своју собу да „учим“ ... нисам могао да се усредсредим ... Мрзео сам, стварно мрзео самог себе. размишљао сам како ће тата полудети кад чује за најновију слабу оцену ... бежао сам на таван и тамо открио збирку „Плејбоја“. Читава поподнева сам проводио горе, изгубљен у забрањеним фантазијама ... То је било вероватно раздобље највеће усамљености у мом животу ... Тата је и даље урлао због слабих оцена. Ја сам све блокирао својим послеподневима на тавану ... (Киндлон-Томпсон, 2013: 116–117).

Најпре да разјаснимо то што узимамо пример дечака како не би неко приговорио што не помињемо и женски пол – девојчицу. То је због тога што желимо да упоредимо поступке два истодобна младића у различитим историјским раздобљима са нагласком да у сваком времену човек може бити иновативан и креативан, али и престашен и неуспешан. Недопустиве су квалификације прошлости као мрачњаштва као што је бесмислено глорификовати све из прошлости. Због тога је неумесно поједностављивати ствари и рећи да је успешност средњовековног принца одредница свих историјских поступања његових истомишљеника. Он не ствара следбенике јер ни сам не жели да слепо следује туђу вољу, макар то била и одлука родитеља. Оно што је сигурно, његови родитељи су имали бољу сарадњу са својим сином од Мартинових родитеља. Усмеравали су га колико су могли, али он је био храбар да изабере пут. Различитост „литературе“ је очигледна, јер знамо да је млади Немањић читао аскетску литературу, што је у почетку био избор других а касније његова потреба. Млади Мартин се „снашао“ тако што је нашао оно што је било сфера интересовања оца у детињству. Нејасно је шта би било да је на тавану нашао Библију или Капитал, али неумесно је било какво поједностављење. Потребно је из свега извући добре поуке што је могуће само онда кад смо слободни од свих површности и једностраности.

Васпитање дарovitости у теолошком контексту

Теолошки контекст промишљања и реализације животних ставова и стратегија требало би да буде један у низу многих корелативних чинилаца важних за стварање таквог педагошког окружења у коме ће деца препознати животне вредности у контексту заједничке остваривости, али са различитим доприносом. То захтева пуну слободу и превазилажење табуа и стереотипа што није ни мало лако због различитих разлога а основни је неразумевање и злонамерност код појединаца. То се догађа и унутар самог теолошко-педагошког корпуса, што кроз историју сведоче многи примери од ломача и крсташких ратова, али је приметно и код неутемељених критичара и отворених прогонитеља слободе теолошке мисли што је достигло свој врхунац у такозваном „научном атеизму“. Обе једностраности требало би препознати као опасне и нестваралачке опредељујући се за културу дијалога и културу

различитости (вид. Стојановић, Радовић, 2015). Тада ће се добро видети да није мали број антиномија у теолошком контексту, које није могуће разумети без критичког промишљања и трезвеног прихватања без омаловажавања али и без наметања. Тада је став: „Слажемо се да се не слажемо” креативан и подстицајан јер подразумева добронамерну комуникацију са уважавањем слободне личности свакога човека. То је могуће онда кад човек успе да дубоко продре у себе и храбро се суочи са својим манама и врлинама, јер само тако добро види друге и себе. На то јасно указује став и савет једног савременика који препознаје одговорност ангажоване теологије:

Дужни смо да признамо да су религије у прошлости биле чиниоци јединства али и раскола, фактори слободе али и рестрикције људских слобода ... преплитале су се са философијом, медицином, законодавством, политиком, уметношћу ... У наше доба ове животне области добиле су посебну ипостас и начин постојања. Сходно томе требало би правилно се одредити у оквиру нових снага јединства човечанства, без комплекса супериорности или инфериорности ... суштина религије је у томе да не престане да буде критичка (и самокритична – прим. аут) ... вера је позвана да изоштри своја чула кад се ради о животним питањима и да пружи снагу за преображај ... (Анастасије, 2002:18–21).

Никако није умесно поједностављивати и уопштавати верске садржаје, што углавном чине опсесивни и посесивни верници који никако не желе да прихвате да Бог не припада само њима. Они желе да поседују Бога а не да своју припадност процесуирају као спремност на заједницење и јединство у различитости са свима. Наравно, није ни мало лако разумети новозаветне јеванђелске обрте који јасно осликавају живот и стваралаштво, даровитост као потенцијал и постигнуће. Посебно је тешко за оне који веру доживљавају саможиво не допуштајући другима стваралачку слободу, чиме чине опасно светогрђе за које, иначе, оптужују све који су другачији од њих. Тада долази до раскорака због неразумевања да је превазилажење антиномија суштина вере. То захтева отворен приступ библијским садржајима и теолошкој литератури. Буквално схватање неких места у Библији може да доведе до бесмислених странпутица. Новозаветни текст има своје „замке” које брзо постају подстицајне чињенице ако им приступимо креативно. Навешћемо два најупечатљивија новозаветна места:

Јер свакоме који има даће се, и претећи ће му; а од онога који нема, и што има узеоће се од њега ... (Библија, 2010: Мт. 25: 29).

Тако ће бити последњи први и први последњи ... (Библија, 2010: Мт. 20: 16).

Наведена места указују на афирмативан приступ стваралаштву и никако их не би требало доживљавати као претњу „непослушним”, већ као позив човеку да не пристаје на слепо следовање и чекање да се нешто догоди за њега а без њега. Реч је о позиву у стваралачки процес који се у контексту васпитања даровитости означава као „умножење дарова” чиме се указује на преузимање одговорности где је неопходна слободна одлука. У таквом педагошком окружењу нико није унапред предодређен да буде „први” или „последњи” него је свако одговоран за своје стање. Кад се наведени изводи разумеју у контексту конкретних јеванђелских описа, видећемо да питање вере

није могуће сводити на радни учинак и привилегије него се ради о стваралачкој отворености свакога појединца тако што нема потребу да се пореди са другима и истиче изнад других. Поента приче која је закључена речима о „првим” и „последњим” актерима јесте да су исто награђени и они који су радили од самог почетка, као и они који су радили само један сат. То није неправда већ стваралачка могућност коју разумемо само онда кад стекнемо сигурност без потреба да себе стављамо у први план. Овде се не ради о омаловажавању рада и учинка и заговарању нерада и неодговорности већ је реч о подстицању стваралаца да се не оптерећују собом и да их не оптерећује потреба за похвалом. Тада се само тражи разлог више за одустајање чиме се обезвређује сва ранија успешност. Истоветна награда за оне који су се укључили много касније не сме да буде увреда за ствараоце. Због тога имамо и поруку као питање: „Зашто је твоје око зло ако сам ја добар?” Само онда кад имамо снаге да се радујемо успеху и преображају других разумећемо поруку јеванђелског текста. Сваки одговорни наставник требало би да се пита зашто у његовој учионици ова прича није актуелна и да одмах препозна степен свога ангажовања у исправној промоцији поруке. Кад разумемо да ми сами стварамо те обрте неспремношћу да се радујемо и умишљеношћу да имамо „загарантовано место” свему ћемо приступати одговорније, без страха који нас затвара са пуном добронамерношћу према свима. Тада разумемо да је воља Божија „да се сви људи спасу и дођу до познања истине” (Библија, 2010: 1. Тим. 2: 4). Ради се, дакле, о понуди сваком човеку а не о привилегијама само за неке и ускраћивањима другима по самовољи Божијој. То је нетачно и ретко ко тако мисли, али није мали број оних који својим чињењем показују склоност ка насиљу и самовољи. Да би све било убедљивије, они Богу приписују да чини оно што они желе да се некеме догоди. Тако стварају погрешно уверење чега нису понекад свесни јер су обузети недобронамерношћу. Свако може и мора да препознаје сам у себи степен добронамерности или недобронамерности и јасно се определи за добродетел. То нико никоме не може наметнути, Бог не жели јер уважава слободу коју је дао човеку, али човек који није свестан своје слободе настоји да буде окупатор слободе других. Не бави се собом и не промишља добре могућности, мисли да је ускраћен и сви други, осим њега самог, за њега су кривци. То је због тога што човек обузет борбом за опстанак губи смисао за постојање тако што најпре у свему види опасност у сваком другом, неког ко га угрожава и у стању тескобе пристаје на надјачавање тако што је сам себе унапред прогласио губитником и тада само жели да порази друге.

Култура надметања је важна стваралачка одредница и неспојива је са надјачавањем. Ово је важно исправно разумети како бисмо научили даровиту и другу децу да било кога не оптужују за своје неуспехе. Човеку је увек лакше да у другима тражи и налази кривце за све своје падове и промашаје, док скоро сви људи само себи приписују своје успехе. Ретки су они који преузимају одговорност за своје промашаје, а још мање је оних који су храбри у себи да виде важност других у свом животу. Нека опасна самоизолација обузела је до безнађа неке појединце који своју веру свде на паролу у стању имитирања

самопроглашених и обожаваних појединаца. То нема никакве везе са здравом теолошком концепцијом стваралаштва и на томе заснованим педагошким приступом, али оставља трагичне последице на неостварене појединце који мисле да све „знају” и да само они „исправно верују”. Они не виде да тако губе теолошки концепт постојања и хуману суштину васпитања јер не могу да превазиђу своју самовољу. У том смислу треба разумети горњи извод о „додавању” онима који имају тако што ће „имати и претећи ће им” и „узимању” од оних који немају и онога што имају. Не треба се збуњивати пред овим исказом који није истовремено обећање привилегија „послушним” и ускраћивање основних људских права „непослушним”. Није добро, али и није толико опасно ако човек ван верског корпуса свему овоме приступи тако јер или не жели да разуме или му то не дозвољавају сами верници. Много већи проблем је верничка умишљеност о себи као изузетку, некоме ко заслужује све а други ништа. То производи негативне реакције јер у природи човека је потреба да разуме и не пристаје на наметнуте закључке. Због тога би поруку о „давању” и „узимању” требало разумети као позив у стваралаштво а не претњу интервенцијом одозго. Сами себи ускраћујемо и додајемо, стичемо или губимо и ту је бесмислен сваки пасивизам, потребно је стално наредовање у новим стваралачким успесима. Мера успешности у контексту ангажоване теологије је степен спремности да се служи бољитку и добробити других. Сами апостоли, први Христови ученици, имали су извесне недоумице, тражили су привилегије на почетку своје службе док још нису разумели смисао свога дела. Јаков и Јован су се осмелили да затраже „награду за лојалност” што је код осталих апостола изазвало негодовање и то не због другачијег разумевања суштине службе већ због својих амбиција. Ови су их само предухитрили, то је био разлог негодовања. Христос јасно поручује и њима и нама:

Знате да кнезови незнабожачки господаре њима и великаши владају над њима. Да не буде тако међу вама; него који хоће да буде велики међу вама нека вам буде служитељ. И који хоће међу вама да буде први нека вам буде слуга (Библија, 2010: Мт. 20: 25–27).

Јасно је, дакле, да се стваралачки поредак у теолошком и педагошком контексту заснива на себедавању и самоодречној љубави која афирмише, а не потискује слободну и одговорну личност. То је дуготрајни процес васпитања и образовања, није нешто што треба урадити једном заувек него је доживотно улажење у себе, непрестана расправа са собом уз сталну спремност за промене које доприносе бољитку многих. Реч је о умећу служења бољитку и спремности да се допринесе радости постојања свакога човека. То захтева стало узрастање у себи, напредовање „за усавршавање светих у делу служења ... док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијег, у човека савршена, у меру раста пуноће Христове ...” (Библија, 2010: Еф. 4: 12–13), како сведочи апостол Павле. Реч је, дакле, о стваралаштву а не подаништву и чекању да се нешто догоди. Ерих Фром веома лепо илуструје како би требало да исправно разумемо библијско састваралаштво Бога и човека, говорећи:

Кад су Јевреји прелазили Црвено море Бог је, према Библији, рекао Мојсију да подигне штап и вода се раставила. Тек кад је први човек скочио у воду пре него што се раставила вода, она се раставила за остале. Ствар је у томе да

ниша не делује док неко не скочи и у исто време је вољан да скочи ... (Фром, 2015: 68).

Ради се о томе да почетно поверење покреће чињење и тада долази до добрих корелација без којих је немогућа здрава вера. Свођење човека на безличног послушника недопустиво је и немогуће у делу остварене вере. Човек ако не успе да постигне висок степен религијског интелектуалца остаје заточеник празноверица који није успео да добро и до краја развије у себи духовну интелигенцију, која је поред језичко-вербалне, логичко-математичке, звуковно-музичке, телесно-покретне, визуелно-просторне, интраперсоналне, интерперсоналне и природне интелигенције препозната као веома важна (Гарднер, Корнабер, 1999). Он боже бити добар технолог речи, верски аналитичар и посматрач туђег стваралаштва, али сам остаје на површини свога бића јер се самолишава немајући у себи пуноћу човекољубља које се изграђује исправним разумевањем новозаветног става:

Знање надима, а љубав усавшава (Библија, 2010: 1. Кор. 8: 1).

То никако не значи заговарање незнања, није негација знања као стваралачке пуноће него је препознавање љубави као стваралачке одреднице која усмерава човека напред, отвара га за друге и покреће његову добронамерност према свима. Оно знање које је оптерећено себичним разлозима и подстакнуто стицањем привилегија и функција, бесмислено је јер стварно „надима”, удаљава човека од њега самог и од других, понекад га и оружа зловољом чак и злодејством према другима. Ствара дехуманизацију која је приметна и у ставовима ратних хушача и пацифиста који нису успели да разумеју како треба висине и дубине искреног човекољубља.

Љубав као дар и педагошко дело у теолошком контексту

Теолошко одређење да је „Бог љубав” (Библија, 2010: 1. Јн. 4: 8) покреће добре стваралачке токове што подразумева напредовање у богочовечанском заједничењу где је човек стваралачки субјекат, вољено биће Божије, а не „грешни раб” који би требало да се плаши „већег” до самопоништења. Гарант тог стваралачког процеса је само Бог чије човекољубље је неоспорно, што никако не би смели да забораве искрени верници. Појединци то чине кад покушавају насилно да изнуде од некога нешто, што је велики промашај који показује слабост неостварених верника који не желе да се ослободе својих страхова не увиђајући их као бесмислена беспућа. Таква вера је слепа и нестваралачка свему супротстављена и према свима агресивна. Последице су вишеструко очигледне, али их не виде они који не живе стваралачку слободу вере већ желе све да доведу у покорност себи и својој самовољи. Тада је њихова даровитост велика опасност којом сами себе заваравају и заводе масе следбеника што доводи до стања у којем повећање роја присталица умањује пориве човекољубља. Ради се о неспособности за искрену љубав која би требало да буде безусловна и ненасилна. Сигурно је да у том стању појединац и група нису способни да виде даље од себе и свог интереса и позив да воле непријатеље доживљавају као нешто немогуће и

непотребно. Због тога имамо много супротстављених групација које својим сукобима оптерећују остатак човечанства не желећи да одговорно промишљају и поступају. Русо у своје време учача и саопштава јасне чињенице:

Ја увиђам да се човек благошћу може учинити сношљивијим ... Али никако не увиђам какву корист доноси ауторитет који можемо сачувати код свога ученика само тако да повлађујемо пороцима ... младалачка ватра ни близу није препрека васпитању, она штавише доприноси да се оно употпуни и усаврши ... Прве појаве његових страсти творе узде помоћу којих можеш управљати свим његовим душевним покретима; био је слободан а сад га видим подјармљеног. Док још ништа није љубио зависио је само од себе и од својих потреба; чим почне љубити зависи од предмета своје љубави. На тај начин стварају се прве везе које га везују за људски род ... та ће се љубав у почетку ограничити на његове ближње ... Тек пошто је свестрано образовао своју ћуд (природу – личност – Љ. С. – В. Р.) и после многоструких рефлексја доћи ће у могућност да своје индивидуалне представе генерализује ... постаће пријемчив за љубав која долази од других ... (Русо, 1989: 259–269).

Проблем одсуства одговорности једних према другима који све више угрожава међуљудске релације учача већ на самом почетку хришћанске историје апостол Павле кад каже да „сви траже своје, а не оно шта је Христово” (Библија, 2010: Филипљ. 2 : 21). Ради се о недостатку заједницења у љубави и себичности која затвара појединце и групе окупирајући их страхом од другог и другачијег. Тако негована себичност сваки дар претвара у нестваралачку себичност а даровите претвара у друштвено опасне појединце који постају манипулатори и експлоататори туђих стваралачких напора због незнања и лаковерности оних који нису препознали и реализовали своје стваралачке пориве. Без много труда заводе их тако што злоупотребљавају њихово поверење и пасивизирају њихово дивљење претварајући их некад у жртве, а некад у целате.

Недопустиво је да човек буде одсутан од себе и свог живота свдећи све стваралачке пориве само на радње и догађаје у којима се опредељује по инерцији без стваралачког промишљања. То је потребно да препозна и прихвати сваки одговорни појединац утичући непрестано и на своје саговорнике и саствараоце да не пристају да буду део безличне масе присталица немајући свест о себи и свом личном идентитету што није могуће заменити никаквим идентификацијама. Неки покушавају да препознавањем узора надоместе своје нестваралаштво што није добро јер тако се појединац обесхрабрује и самопонижава. Неспособан је да воли на прави начин и себе и друге и као такав подложен је различитим видовима насиља и дискриминације. Свако „већи” од њега по природи своје функције има неприкосновено право да доминира а он као „обичан смртник” само треба да се покорава. Али кад тако погрешно усмерен човек препозна „слабијег” од себе, тешко томе јер нема краја његовом насиљу. Многи су тако постали садомазохисти, а да тога и нису свесни. Не реагују ни кад их опонашају њихова деца јер су одавно постали жртве борбе за опстанак. Погрешно доживљена вера и слика Бога као осветника и насилника, све ово додатно охрабрује, посебно у временима транзиције кад се не разликују здрава вера и

празноверице. Да би се све то превазишло потребно је разумети и непрестано оделотворавати речи:

Љубав је истина која као жива сила овладава унутрашњим човековим бићем и која га доиста изводи из лажне самоуверености (Соловјов, 1988: 20).

Овако се остварује победа над саможивошћу у себи што је важан предуслов за напредовање човека у сваком погледу. Ако човек успе да у себи и другима препозна безусловно и неизмерно Божије улагање, сигурно је да ће његово човекољубље бити богољубиво и неусловљено пореклом и припадношћу. Тада неће бити лак плен идеја и идеологија јер ће о свему трезвено промишљати, одговорно одлучивати и добронамерно поступати према свима.

Мултидисциплинарност као покретач развоја интраперсоналне даровитости

Мултидисциплинарност је стално превазилажење површности и једностраности, стварна отвореност за различите стваралачке увиде и учинке. Свима је јасно колико несрећа су доносиле различите једностраности у свету, јер став „ја или он” – „ми или они” све затвара и обесхрабрује, рашчовечује и угрожава животну пуноћу док став „и он и ја” – „и они и ми” покреће добре стваралачке токове. Али захтева доста храбрости и самоиспитивања које би требало да буде доживотно стање које почиње од најранијег узраста. Само је потребна стварна отвореност за све различитости, без предрасуда и са спремношћу за иновације. Превише времена је човечанство потрошило на сукобе, а премало су се људи трудили око стварања бољих услова за живот. Сукоби се преносе са генерације на генерацију и свако се оптерећује својом и туђом прошлошћу без много жеље да допринесе свеопштем бољитку јер „дуг према прецима” постаје бремене које се све теже носи. Злопамћење и злурадост тако постају одреднице постојања и замке у које скоро сви упадају трошећи и себе и друге различитим бесмислицама. Тада је искључивост свеprisутна стварност која онемогућава суживот. Свако чека да се некеме за нешто освети сматрајући да је то једини могући начин показивања оданости земљи, нацији и прецима. Све другачије је опасност и свако ко не зна оно што ја знам је незналица и ко не мисли како ја мислим је „секташ” или „издајник” који мора бити прогоњен до потпуне елиминације. Како у свему томе бити слободан и одговоран? Како неговати културу различитости и мирољубиве коегзистенције? Тешко, скоро немогуће, али никако не треба одустајати ни од себе ни од других.

Мултидисциплинарност је добра могућност да се оствари усклађено стваралаштво у којем је једнакост право на различитост. Тада јединство у различитости и заједничке многих надиласе све уске оквира једноумља и затварања истомишљеника у себе и своје ровове у страху од другачијих људи и уверења. Свако добро види да такви страхови стварају погрешне механизме „одбране” који достижу крајњи бесмисао у нетолеранцији и мржњи према

неистомишљеницима. Добро би било да свако буде свестан себе и својих мана и врлина, недостатака и способности. Народна мудрост то је изразила саветом:

У добру се не узвиси, а у злу се не понизи!

Ове речи нису просто парола коју треба понављати без разумевања, ради се о васпитању става који је вредан уважавања и прихватања. Реч је о подстицању стваралачке пуноће тако што се охрабрује стваралачки субјекат да препознаје различита стања не пристајући притом да буде жртва догађаја који му измичу. Потребно је да свој живот чврсто држи у својим рукама имајући добре мере и за себе и за друге људе. Тада неће подлећи себичности због „вишка” који препознаје у себи и „мањка” који види код других, као што неће постати жртва злобе и зависти при суочењу са успешнијим од себе. Непрестано ће изграђивати себе будући увек присутан у себи и спреман да стане преко пута себе и себи каже или напред, или стоп, или назад. Тада ће умети и да препозна све добронамерне савете других, као и злонамерне сугестије недобронамерних, задржавајући увек у себи висок степен уважавања себе и других. Све ово захтева вишеструко бављење животом са стварним уважавањем свих стваралачких подвига. У вези са овим, интересантно је и подстицајно размишљање једног нашег свеременика који покушава да успостави добре корелације вере и науке:

Мислим да није претерано рећи да у савременом друштву наука има улогу сувереног арбитра који одређује шта је рационално а шта није. Овај тренд је углавном резултат секуларизације хришћанског света, која је почела развојем модерне физике и математике у 17. веку. Током последња четири столећа овај процес створио је дубок раздор између науке и религије, који је све теже премостити ... Многи познати научници, као нпр. Стивен Гулд, биолог залагали су се за нешто умеренији однос према религији, који уважава теологију као легитимну дисциплину са посебним методама и логиком ... Он саопштава: Не видим како би се наука и религија могле објединити или третирати помоћу заједничких аналитичких модела; али не разумем ни зашто би се ова два приступа стварности међусобно искључивала ... У овом тренутку, изгледа да наука никад неће бити у стању да разреши мистерију постанка света. За научника који је провео читав свој живот верујући у снагу разума, ово изгледа као ружан сан. Замислите некога ко је провео каријеру пењући се уз планину знања, и који је коначно стигао надомак највишег врха; у тренутку док савладава последњу препреку, дочекује га група теолога која тамо седи већ вековима ... (Зечевић, 2015: 22–23).

Ради бољег увида потребно је нагласити да религија као феномен и теологија као наука о вери и поред међусобне повезаности нису у потпуности истоветне. Надопуњују се и корелативне су, али много тога у феномену веровања необјашњиво је чак и у теолошком контексту. Теологија као научна дисциплина требало би да непрестано покреће и осмишљава културу дијалога подстичући вернике да покажу љубав и разумевање и показујући онима који не верују сву снагу верничке добронамерности. Тако се развија духовна интелигенција, као и интраперсонална даровитост на прави начин и у пуном капацитету. Ако се успоставе добре корелације са педагошким наукама и успостави дидактичка креативност, успех сваког ствараоца појединачно и свих заједно сигуран је у сваком погледу.

Закључни ставови

Човек је личност која се непрестано усавршава, напредује остварујући се и стварајући у себи и са другима. Нарочито је важно да овлада својим унутрашњим бићем јер то је важан предуслов за стваралачке манифестације. Интраперсонална даровитост тако добија исправно усмерење и постаје добра могућност која се коначно остварује у садејству многих стваралачких субјеката. Кад је у питању теолошки допринос у васпитању интраперсоналне даровитости као креативном подстицању стваралачког промишљања и стваралаштва, важно је знати следеће:

- Сваки човек најбоље зна своје мере и могућности, само је потребно да буде одговоран према другима и себи и добро промисли „мере” свог унутрашњег бића како би могао одговорно да сапостоји са другим и другачијим.
- Ангажована теологија требало би да превасходно препознаје и превазилази религијске предрасуде и стереотипе о Богу и човеку, инсистирајући непрестано на култури дијалога и култури различитости.
- Само онда кад је човек сигуран у себи, сви његови сусрети са другима осмишљени су добронамерношћу и сигурношћу. Он добро зна колико може и у том смислу саображава своје жеље са својим могућностима и потребама других.
- Религијски пасивизам увек доводи до сујеверија које се читава као неодлучност између хаоса равнодушности и бесмисла фанатизма.
- Религијска уверења и научне хипотезе могуће је корелативно промишљати, само је потребно стално стваралачко превазилажење површности и једностраности уз уважавање свих стваралачких постигнућа.
- Недовољно је да све остане само на унутрашњем дијалогу, који је сваком човеку преко потребан, неопходно је умеће излажења из себе и стајања преко пута другог уз претходну спремност да станемо или седнемо на место другог; тада ћемо разумети другост других јер ћемо умети да гледамо њиховим очима.
- Прихватање себе и другог онаквим какви јесмо није тешко онда кад смо овладали унутрашњим просторима свога бића. Јер тада смо превазишли сваку себичност будући свесни себе и својих потенцијала и постигнућа.
- Опредељујући се за теолошки став да је „наше само оно што поделимо једни са другима” ми показујемо одговорност и стварно смо слободни у себи и од себе тако да све радимо као одговорне личности у заједници једни са другима, а не као себични појединци који не могу да се ослободе себе и својих жеља и потреба.
- Важно је знати да је свако одговоран за оно што чини како у себи тако и са другима, због тога нико ништа не би требало да ради само под теретом себичних жеља и саможивих амбиција.

- Умеће превазилажења самољубивих амбиција и нагона за доминацијом који што подстиче дискриминацију стиче се сталним тражењем у себи и одлучним опредељењем за корелативно усклађивање свих различитости.

Наведени ставови могу да послуже као теолошки подстицаји за васпитање интраперсоналне даровитости, али и као педагошке смернице за креативно поступање наставника у раду са даровитом и другом децом. Циљ је да свако дете може да превазиђе свој себични интерес и развија своје потенцијале, трудећи се да као одговорни стваралац комуницира и сарађује са различитим од себе. У процесу васпитања и образовања, то може да значи прихватање даровитости као способности која постаје заједничко добро.

Литература:

- Архиепископ Анастасије (2002): *Глобализам и православље*. Београд: Хиландарски фонд и хришћански културни центар.
- Библија (2010): *Свето писмо старог и новог завета*. Београд: Свети архијерејски саинод Српске православне цркве.
- Гарднер, Х. и Корнабер, М. (1999): *Интелигенција – различита гледишта*. Јастебарско: Наклада Слап.
- Гиденс, Е. (2003): *Социологија*. Београд: Економски факултет.
- Грант, А. (2016): *Оригинални*. Београд: Лагуна.
- Зечевић, А. (2015): *Истина, лепота и границе знања*. Београд: Службени гласник.
- Киндлон, Д. и Томпсон, М. (2013): *Одајање Каина – како заштитити емоционални живот дедача*. Ужице: Каруповић.
- Русо, Ж. Ж. (1989): *Емил или о васпитању*. Ваљево: КУИЗ Естетика.
- Соловјов, В. (1988): *Смисао љубави*. Београд: Сфаирос.
- Стојановић, Љ. и Радовић, В. Ж. (2015): Корелација вере и знања у васпитању и образовању. *Иновације у настави*, 28, 2, 35–45.
- Фром, Е. (2015): *Умеће слушања*. Београд: Нова књига плус, Подгорица: Нова књига.

Ljubivoje Stojanovic, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov", Vrsac

Vera Z. Radovic, PhD

University of Belgrade, Teacher Education Faculty

THEOLOGICAL IMPULSES FOR EDUCATION INTRAPERSONAL GIFTEDNESS

Summary: The individual is free and responsible person who creates and advances in community with others and different. If we educate children in this context of creative freedom, responsibility and acceptance of diversity, then individual differences are not and should not be cause for divisions and conflicts. The aim of this theological and pedagogical analysis is to highlight the opportunities that education in this context opens for gifted children. Theological attitude that we always "ask for more from those who are given more" should be recognized as an educational impulse that initiate the creative responsibility of every child, especially gifted. In this sense, we consider that it is

necessary to create such a pedagogical environment in which children will recognize the vital values of life in the context of a common existence and co-operation, but with a different contribution. Thus, every child can overcome its selfish interests and develop its potentials, trying as responsible creator to communicate and cooperate with others who are different from himself. In the process of education that may mean accepting gifts as the ability that becomes the common good.

Keywords: creativity, education, freedom, giftedness, responsibility.

